

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุจำนวนมากปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมและประวัติศาสตร์อันบ่งบอกถึงวัฒนธรรมชุมชนในท้องถิ่น ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อของบรรพชน ที่สืบทอดกันมานับพันปี จัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี แสดงถึงเกียรติภูมิของบรรพชนที่เป็นเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของคนในชาติ แต่ในปัจจุบันการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นแต่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยต้องเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมของศิลปกรรม เช่น การขยายตัวของชุมชนรุกเข้าไปในบริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี การขาดการควบคุมการก่อสร้างอาคารในบริเวณแหล่งศิลปกรรม ตลอดจนปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินในเขตพื้นที่สิ่งแวดลอมศิลปกรรม ทำให้แหล่งศิลปกรรมสูญเสียความสง่างาม ปัญหาการรื้อถอนหรือทำลายโบราณสถานเนื่องจากค่านิยมใหม่ของอารยธรรมต่างถิ่นที่แพร่เข้ามา เกิดวัฒนธรรมใหม่แทนที่วัฒนธรรมเก่าหรือเรียกว่า “การสูญหายทางวัฒนธรรม” ทำให้เกิดการขัดแย้งทางภูมิทัศน์ทำลายแหล่งศิลปกรรมให้เสื่อมคุณค่าและปัญหาการขาดความสำนึกต่อส่วนรวม (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2539)

ในการอนุรักษ์ให้ศิลปกรรมดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศโดยรอบ ที่เรียกว่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยทั่วไปจะเป็นบริเวณที่ปกป้องคุ้มครองตัวโบราณสถานมิให้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสิ่งรบกวนภายนอก การรักษาระบบที่มีแหล่งศิลปกรรมให้มีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นวิธีการอนุรักษ์ส่งเสริมคุณค่าความสำคัญและความสง่างามให้ดำรงอยู่เหมาะสมกับความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมนั้น ๆ แต่ความพยายามในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเยาวชน ประชาชน และบุคคลในท้องถิ่นที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับแหล่งศิลปกรรม เนื่องจากยังขาดกระบวนการปลูกฝังให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อที่จะส่ง

เสริมความรู้ ความเข้าใจ ความสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น

การให้ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางจัดการศึกษา เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ ซึ่งจากทิศทางและนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับประเทศไทยที่มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในมาตราที่ 22 23 24 27 ที่ส่งเสริมการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยเน้นความสำคัญของความรู้และกระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการตามความเหมาะสม ซึ่งการจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การประยุกต์ความรู้ นำมาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ออกจากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น ผสมผสานสาระด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือในทุกฝ่าย และในมาตราที่ 27 ระบุไว้ว่า จะเน้นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น (พรทิพย์ ปิ่นเจริญ, 2545) อีกทั้งจากสาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติและ การปฏิบัติจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำสาระของหลักสูตรใหม่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ซึ่งจากแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนตามนโยบายปฏิรูปการศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ให้มีการพัฒนาหลักสูตรทุกระดับ ทุกประเภท โดยเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อสามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น อีกทั้งยังได้กำหนดให้เรียนเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนเป็นรูปแบบของการเรียนรู้แบบบูรณาการ หรืออาจจัดเป็นหน่วยหรือรายวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน มีหลักฐานโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่แสดงถึงความเจริญสืบทอดมาหลายสมัย จากการศึกษาของสงขล ส่งเมือง ได้ประมาณว่า สงขลามีอายุเก่าแก่เกินกว่าสี่ร้อยปี มีแหล่งโบราณสถานมากมายถึง 121 แห่ง (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเขต 10 จังหวัดสงขลา, ม.ป.ป. : 1-4) และโบราณวัตถุ ซึ่งได้รับการคุ้มครองโดยการประกาศเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม

ที่ 109 ตอนที่ 119 เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2535 ส่วนแหล่งศิลปกรรมอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นแหล่ง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา (กองโบราณคดี, 2535 : 7)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเทศบาลนครสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา ที่มีโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและทำนุบำรุงรักษาไว้ให้เป็นมรดกแก่คนรุ่นหลังไว้มากมาย เช่น 1. โบราณสถานบนเขาตังกวน ที่ประกอบไปด้วย พระเจดีย์หลวง พลับพลาที่ประทับ และประภาคาร 2. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา 3. กำแพงเมืองสงขลา (บริเวณถนนจนะและบริเวณหน่วยบริการประชาชน ถนนวิเชียรชม) 4. ป้อมปากน้ำแหลมทราย 5. อาคารทรงจีนถนนนครนอก นครใน (สัญญา วัชรพันธุ์ , 2538 : 70-86) ซึ่งเทศบาลนครสงขลาได้มองเห็นถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว จึงได้มีการบรรจุเรื่องการส่งเสริมการใช้ การป้องกัน การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเรื่องการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าไว้ในกลุ่มกลยุทธ์ของเทศบาลนครสงขลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มกลยุทธ์ด้านการจัดการศึกษา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนและเยาวชน ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมรวมถึงการพัฒนาด้านหลักสูตร ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาของชาติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านแหลมทราย) ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดของเทศบาลนครสงขลา ได้มองเห็นถึงคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ควรแก่การอนุรักษ์และศึกษาสำหรับนักเรียน อีกทั้งปัจจัยด้านสภาพความพร้อมของโรงเรียนที่อยู่ใกล้กับแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งโรงเรียนมักจะนำนักเรียนเข้าไปศึกษาอยู่เป็นประจำ และโรงเรียนได้มีการวางแผนเพื่อเตรียมการสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในตำบลบ่อยางอยู่แล้ว แต่ยังมีได้มีการจัดทำหลักสูตรที่เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เหล่านี้อย่างจริงจัง

ดังนั้น โรงเรียนจึงมีความสนใจที่จะร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พร้อมกับการศึกษาของผู้วิจัยที่ศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และการประเมินหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ และพัฒนาสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป โดยผู้วิจัยได้ตั้งคำถามในการวิจัยไว้ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในตำบลบ่อยาง เป็นอย่างไร

2. มีปัจจัยและเงื่อนไขอะไรบ้าง ที่เป็นการสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในตำบลบ่อทราย และการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

3. หลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อทราย สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจและเจตคติในเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ให้แก่นักเรียนได้หรือไม่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในตำบลบ่อทราย โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัย และเงื่อนไข ที่เป็นการสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในตำบลบ่อทราย และการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไปใช้

2.3 เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและเจตคติ เรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในตำบลบ่อทราย ให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

3.1 ได้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในตำบลบ่อทราย โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

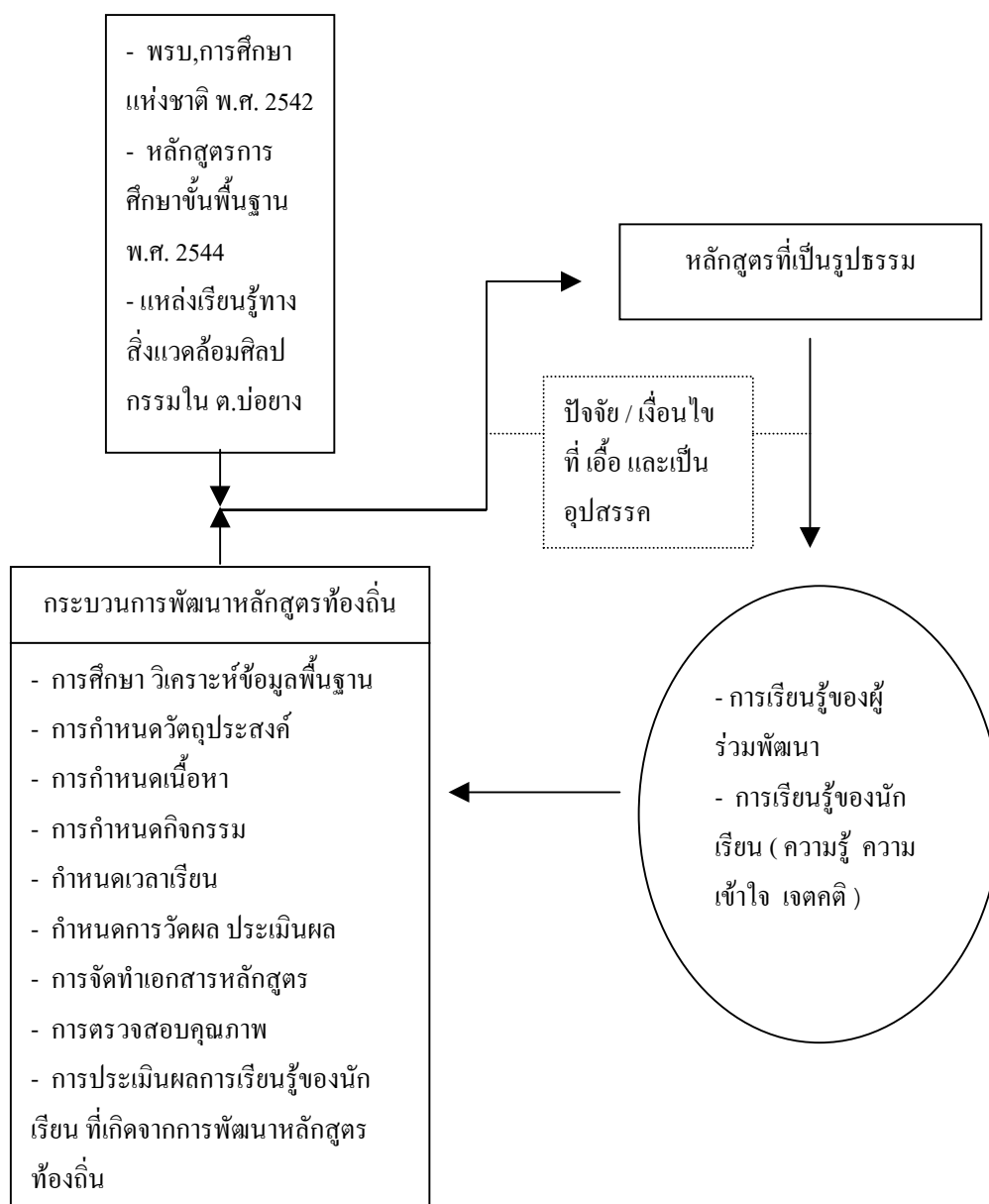
3.2 ทราบปัจจัยและเงื่อนไขที่เป็นการสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในตำบลบ่อทราย และการนำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไปใช้

3.3 นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ในแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อทราย เพิ่มขึ้น

3.4 ได้รูปแบบการพัฒนา และการยกระดับความรู้ทางสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอน รวมทั้งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของท้องถิ่นได้

4. กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดของการวิจัยในครั้งนี้ เกิดจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่ต้องการให้โรงเรียนได้มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีแหล่งโบราณสถานที่น่าสนใจและอนุรักษ์ไว้ ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องของแหล่งเรียนรู้โบราณสถานเหล่านี้ อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในบริบทของชุมชนเมืองนั้น สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ของผู้ร่วมพัฒนา และสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีแก่นักเรียนในเรื่อง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมุ่งศึกษากระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อ่าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

5.1 ทำการพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในสาระที่ 4 และสาระที่ 5 มาตรฐาน ส 4.1 4.2 4.3 5.1 และ 5.2 ของโรงเรียนเทศบาล 4 (บ้านแหลมทราย) โดยมีเนื้อหาหลักในหัวข้อเรื่องความรู้เบื้องต้นเรื่องแหล่งศิลปกรรมทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อ่างจำนวน 6 สถานที่ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น ในเรื่องความหมายของการอนุรักษ์ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สาเหตุที่ทำให้ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรม แนวทางและประโยชน์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ใช้การทดลองศึกษาจำนวน 25 คาบ

5.2 ใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในตำบลบ่อ่าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาเป็นแหล่ง เรียนรู้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จำนวน 6 สถานที่ ได้แก่ 1. โบราณสถานบนเขาตังกวน (พลับพลาที่ประทับ เจดีย์หลวง ประภาคาร) 2. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา 3. กำแพงเมืองสงขลา 4. บ่อน้ำร้อนบ้านแหลมทราย 5. อาคารทรงเงินถนนนครนอก นครใน และ 6. วัดมณีมาวาสวรวิหาร

6. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การปรับหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้ในพื้นทีเฉพาะเขต โดยการปรับเนื้อหาสาระ รวมถึงการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแม่บท ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน เพื่อให้มีความหมายต่อผู้เรียน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันที่มีคุณค่าในทางศิลป วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เทคโนโลยี และรวมถึงศิลปกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมด้วย (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541 : 9-10)

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนหรือศูนย์กลางการเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ในตำบลป่อง่าง สำหรับการวิจัยนี้หมายถึง ตัวอย่างแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ในตำบลป่อง่าง อันได้แก่ 1. โบราณสถานบนเขาดังกวน ที่มี พระเจดีย์หลวง พลับพลาที่ประทับและประภาคาร 2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา 3. กำแพงเมืองสงขลา (บริเวณถนนจะนะและบริเวณหน่วยบริการประชาชน ถนนวิเชียรชม) 4. ป้อมปากน้ำแหลมทราย 5. อาคารทรงเงินบริเวณย่านเมืองเก่าสงขลาถนน นครนอก นครใน และ 6. วัดมัทธิมาวาสวรวิหาร